

Lausuntopyyntö
Helsinki 18.3.2021

Rahapelitoiminnan tuoton alenemisen vaikutuksia selvittäneen työryhmän ehdotukset (pj. Erkki Liikanen)

VN/24501/2020-OKM-20

Mitä seuraavista työryhmän ratkaisuvaihtoehdoista pidätte toimivimpana?

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry pitää parhaana vaihtoehtoa 4 (osittaisuudistus).

Perustelut valittuun ratkaisuvaihtoehtoon

Kaikissa ratkaisuvaihtoehdoissa on:

- Asetettava ensisijaiseksi rahapelihaittojen ehkäisy sekä arvioitava kokonaisvaikutukset haittojen ehkäisyyn ja rahapeliyhtiön toimintaan.
- Turvattava kansalaisjärjestöjen riippumattomuus, autonomia ja monimuotoisuus.
- Turvattava terveyttä ja hyvinvointia edistävien järjestöjen toimintaedellytykset ja toiminnan pitkäjänteisyys ilman, että ne ovat alisteisia nopeatempoiselle poliittiselle ohjaukselle.
- Rakennettava kestävä valtionavustusjärjestelmä, joka tunnistaa kansalaisjärjestöjen ja kolmannen sektorin merkittävän roolin osana toimivaa demokratiaa.

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry katsoo, että edellä mainittujen asioiden toteutuminen on todennäköisintä osittaisuudistuksessa (vaihtoehto 4).

Perustelut rahapelihaittojen ehkäisyn näkökulmasta

Haitatonta rahapelijärjestelmää ei ole olemassa missään päin maailmaa: mikäli rahapelaaminen sallitaan se aiheuttaa väistämättä haittoja, mutta yhtä lailla myös rahapelien kieltäminen aiheuttaa haittoja. Suomessa rahapelaaminen on julkisesti organisoitua ja säädeltyä toimintaa. Järjestelmän kirjattuna tavoitteena pidetään rahapelihaittojen rajoittamista. Päättäjät ovat katsoneet paremmaksi, että haittoja aiheuttavien toimintojen tuotot palautetaan yhteiskunnalle esimerkiksi terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen, kuin että rahapeli tuotot olisivat yksityisen ja kansainvälisen voitontavoittelun kohteena.

Työryhmän esittämien ratkaisuvaihtoehtojen osalta on merkillepantavaa, että rahapeliyhtiön tuottojen siirtäminen yleiskatteelliseen budjettiin ei itsessään toimenpiteenä vaikuta rahapeli ongelmien määrään millään tavoin.

Yhtä lailla yksinoikeusjärjestelmä tai lain hyvä aikomus eivät itsessään riitä ehkäisemään ja vähentämään alkoholi- tai rahapelihaittoja, vaan yksinoikeutta tulee toteuttaa siten, että toiminnan keskiössä on haittojen ehkäisy, eikä tuottojen maksimointi.

Viime vuosina valtio on omistajana hyväksynyt rahapeli tuottojen kasvun. Rahapeliyhtiön tuotoista ministeriöiden myöntämää valtionavustusta saavat toimijat (edunsaajat) eivät ole nykyisessäkään tilanteessa toimineet valtion rahapeliyhtiön toiminnan suorina ohjaajina tai omistajina. Valtio on sallinut sen, että rahapeliyhtiö on voinut kasvattaa rahapeli tuottoja merkittävästi.

Samalla on lisätty rahapeli tuottojen kohdentamista myös sellaisiin kohteisiin, jotka aikaisemmin rahoitettiin

budjettivaroista. Valtiolla on omistajana vastuu haittojen ehkäisystä, eikä sen tule missään tuottojen jakojärjestelmässä vaikuttaa siihen, että tuottojen liikakasvu hyväksytään.

Rahapelipolitiikan ohjaamiseksi tarvitaan kattava ja laaja-alainen rahapelipoliittinen ohjelma, joka on asetettu tavoitteeksi myös huhtikuussa 2021 julkaistavassa päihde- ja riippuvuusstrategiassa. Nykyisessä tilanteessa on laadittava pitkäjänteinen suunnitelma rahapelihaittojen ehkäisystä ja vahvistettava vastuullista omistajaohjausta.

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry pitää eettisesti perusteltuna, että haittoja aiheuttavan toimialan tuottoja käytetään myös haittojen ehkäisyyn. Rahapelihaittojen ehkäisyyn ja hoitoon liittyvä intressi saattaisi vähentyä, jos rahapelien tuotot siirretään yleiskatteelliseen budjettiin. EHYT pitää tärkeänä, että rahapelituottoja saavat järjestöt myös omalla toiminnallaan osallistuvat rahapelihaittojen ja -riippuvuuden ehkäisyyn. EHYT aloittaa tänä keväänä SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n jäsenjärjestöjen kouluttamisen rahapelihaittojen vähentämistoimista niiden omassa toiminnassa.

Jo itse järjestelmän ja rahapeliyhtiön legitimitetin kannalta on välttämätöntä, että rahapelihaittojen ehkäisylle luodaan rakenteet ja niille resurssit. EHYT on esittänyt arpajaislain uudistusta koskevassa lausunnossaan, että ”Veikkauksen tuotoista 15 miljoonaa vuodessa olisi käytettävä rahapelihaittojen ehkäisy-, tutkimus-, kehittämis- ja hoitotyöhön”.

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry pitää tärkeänä, että yhteydet edunsaajien ja peliyhtiön välillä puretaan, eikä edunsaajuutta tai tuottojen käyttöä yleishyödyllisiin tarkoituksiin kytketä pelien markkinointiin. Näitä toimenpiteitä voidaan toteuttaa osittaisuudistuksen (vaihtoehto 4) yhteydessä.

Tulevien uudistusten yhteydessä on tärkeä selvittää, mikä on mahdollisen budjettirahoituksen siirtymisen vaikutus yksinoikeusjärjestelmään, johon on sitouduttu voimassa olevassa hallitusohjelmassa. On esitetty, että yksi mahdollisista poliittisista esteistä yksinoikeusjärjestelmän purulle muodostuu sektoriministeriöille korvamerkitystä rahoituksesta.

Rahapeliyhtiö on toteuttanut viime aikoina historiallisen suuria vastuullisuustoimia, joiden vaikutuksia tulisi tutkia sekä arvioida Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toimesta. Jatkossa rahapelaamisen pakollinen tunnistautuminen antaa erittäin kattavat välineet puuttua rahapelihaittoihin, mikäli näitä välineitä halutaan käyttää. Rahapeliautomaattien määrä on vähentynyt nopeassa ajassa noin puoleen ja suunta on laskeva.

Rahapelihaittojen kannalta markkinoiden avaaminen ja lisenssimallin mukanaan tuoma toimijoiden lisääntyvä kilpailu ja markkinointiin liittyvä rajojen koettelu ei olisi rahapelejä ongelmallisesti pelaavien ihmisten etu. Lukuisia kilpailevia, potentiaalisesti kymmeniä, rahapeliyhtiöitä on vaikeampi valvoa kuin yhtä valtio-omisteista rahapeliyhtiötä. Riskinä lisenssijärjestelmässä markkinaehtoisien kilpailun sekä tuottojen yleishyödyllisen käytön katoamisen lisäksi ovat myös mahdollisesti pienentynyt kuluttajansuoja ja rikollisuus esimerkiksi lisääntyvän rahanpesun muodossa. Eri arvioiden mukaan nykyinen yksinoikeuteen perustuva rahapelijärjestelmä on onnistunut kuluttajansuojan takaamisessa ja rahapeleihin liittyvän rikollisuuden sekä rahanpesun torjunnassa erinomaisesti.

Perustelut kansalaisjärjestöjen riippumattomuuden, autonomian ja toimintaedellytysten näkökulmasta

Budjettimenettelyyn liittyvä mahdollinen suoran poliittisen ohjauksen lisääntyminen aiheuttaisi järjestöille merkittäviä riskejä. Todennäköiseltä vaikuttaa, että kansalaisjärjestötoiminnan pitkän aikavälin riippumattomuuden turvaaminen on vaikeampaa muissa vaihtoehtoissa kuin osittaisuudistuksessa (vaihtoehto 4).

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry:n tärkeä erityistehtävä on tuoda tarvittaessa esiin päihdepoliittisia epäkohtia sekä edistää terveyttä edistävää yhteiskuntapolitiikka, joka on ajoittain suorassa ristiriidassa

elinkeinopoliittisten tavoitteiden kanssa. Päihdepolitiikassa jännite voi syntyä päihdemarkkinoiden avaamiseen (päihteiden saatavuus), veropolitiikkaan (päihteiden hinta) sekä mainontarajoitusten vähentämiseen liittyen (päihteiden markkinointi). Päihteisiin liittyy merkittäviä taloudellisia intressejä. Esimerkiksi alkoholin myyntivolyymi Suomessa on noin 5 miljardia euroa vuodessa. Toimivalla kansalaisyhteiskunnalla tulee olla mahdollisuus myös tarvittaessa suhtautua kriittisesti hallituksen päätöksiin ilman, että sillä on välittömiä ja ennakoimattomia vaikutuksia avustuspäätöksiin.

Uudistusta tehtäessä on huomioitava, että nykyisten edunsaajien joukko on monimuotoinen, eivätkä edunsaajat ole keskenään yhdenvertaisessa asemassa tai toisiinsa vertautuvia (lainsäädännön, yhteiskunnallisen roolin, toimintatapojen tai tarkoituksen) suhteen. Niiden suhde julkiseen valtaan on erilainen, ja myös tuottojen jakoperusteet ja käyttötarkoitus eri ministeriöissä (OKM, STM, MMM) ovat erilaisia.

Kansalaisjärjestötoiminta poikkeaa monista muista edunsaajista muun muassa siltä osin, että sen rahoittamiseen ei ole suoraa lainsäädännöllistä velvoitetta.

Terveyttä ja hyvinvointia edistävälle sosiaali- ja terveysalan kansalaisjärjestöille tulee määritellä vakaa rahoituspohja, sekä järjestelmä, joka vahvistaa kansalaisyhteiskunnan autonomiaa ja riippumattomuutta. Sote-järjestöt eivät ole vain esimerkiksi palveluntuottajia tai vapaaehtoistoiminnan organisaattoreita, vaan järjestöt ovat monessa kysymyksessä oman toimialansa erikoisasiantuntijoita. Sote-järjestöillä on ollut kautta historian suuri merkitys sosiaali- ja terveysalan kehittäjänä; osa julkisen sektorin palveluista ja toimintamalleista on lähtöisin järjestöjen kehitystyöstä. Kansalaisjärjestöt ovat osa toimivaa demokratiaa sekä kansalaisten osallisuuden mahdollistajia.

Sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimiva itsenäinen valtionapuviranomainen Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus (STEA) on kyennyt tuomaan sote-järjestöjen työhön ennakoitavuutta ja vahvistamaan tuloksellisuuden arviointia sekä tuloksellista toimintaa itsessään. Suora budjettirahoitus vaarantaisi monia nykyisen järjestelmän myönteisiä puolia ja kaventaisi järjestöjen autonomiaa nykyisen hallitusohjelman kirjausten vastaisesti.

Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen työ kohdistuu suurelta osin eniten tukea tarvitsevien auttamiseen, ja työn vaikutukset ovat väestöryhmien sosioekonomisia terveyseroja kaventavia. Kaikkein huono-osaisimmat kansalaiset ovat useiden järjestöjen toiminnan todellisia ja viimesijaisia edunsaajia. Järjestöjen toiminnan mahdollisilla leikkauksilla on merkittäviä ja pitkälle kantautuvia seurannaisvaikutuksia usein kaikkein huono-osaisimpien väestöryhmien parissa.

Perustelut tuottojen jaon näkökulmasta

Osittaisuudistuksessa tulisi arvioida mikä osa rahapelituotoilla rahoitetusta toiminnasta on julkisen vallan perustoimintaa. Rahapelituottojen korvamerkinnän piiristä tulisi poistaa selkeästi valtion toimintaan kuuluvia, kansalaisjärjestötoiminnan ulkopuolisia, kohteita. On myös pystyttävä erottelemaan kohteet, joiden rahoitustarve yhteiskunnassa on vähentynyt tai vähenemässä, kuten sotaveteraaneille kohdennetut tuotot. On huomioitava, että rahapeliyhtiöiden fuusiossa Raha-automaattiyhdistykseltä jakamatta jäänyt osuus avustuksista tulee aiemman sopimuksen mukaisesti pitää edelleen sosiaali- ja terveysjärjestöjen rahoituspuskurina.

On itsestään selvää, että rahapeli-toiminnan tuotot laskevat vastuullisuustoimien myötä. Myös koronapandemian vuoksi fiskaaliset näkymät ovat heikot. Kaikilla sektoreilla, myös kansalaisjärjestöissä, on resurssien vähentyessä tehtävä taloudellista tehostamista ja uudelleenjärjestelyjä. Esimerkiksi Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry on muodostunut kolmen pienemmän järjestön fuusion myötä vuonna 2012. Fuusio on ollut toiminnan taloudellisuuden ja vaikuttavuuden kannalta perusteltu toimenpide, jolle on ollut

rahoittajan tuki. Myös muiden järjestöjen fuusioiden mahdollisuutta ja toiminnan tehostamista tulisi kartoittaa.

Parhaillaan on käynnissä valtionavustusjärjestelmän digitalisoimisen ja yhtenäistämisen hanke, joka luo joiltain osin mahdollisuuksia parantaa valtionavustusten vaikuttavuutta ja toiminnan taloudellisuutta. Näitä toimenpiteitä on mahdollisuus hyödyntää myös osittaisuudistuksessa.